

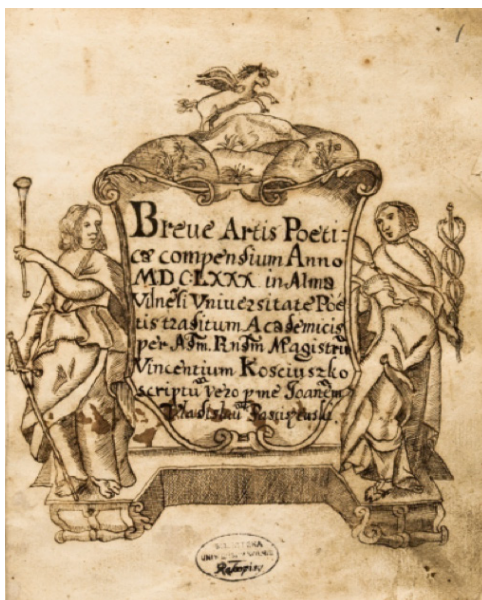
LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS

Mokslinė konferencija
**LIETUVIŠKOJO PARNASO ŪKSMĖJE:
XVI–XVIII A. LIETUVOS POEZIJA**

XX JURGIO LEBEDŽIO SKAITYMAI

skiriama

Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus 425 gimimo metinėms

PRANEŠIMŲ SANTRAUKOS

Konferencija vyks

2020 m. lapkričio 5–6 d.
nuotoliniu būdu

Živilė Nedzinskaitė

(LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS)

MOTIEJUS KAZIMIERAS SARBEVIJUS: AR TIKRAI PAŽĪSTAMAS?

Motiejus Kazimieras Sarbėvijus (1595–1640) yra ryškiausia XVII a. LDK poeziją ir teorinius veikalus kūrusi asmenybė. 1625 m. Kelne išėjęs pirmajam jo poezijos rinkiniui, poetas tapo žinomas ir populiarus visoje Europoje. Tą šlovę dar labiau sustiprino 1634 m. Plantenų spaustuvėje Amsterdame pasirodžiusi Sarbėvijaus kūrinių rinktinė su Rubenso pieštu antraštiniu lapu. Teoriniai Sarbėvijaus veikalai išspausdinti nebuvo, tačiau jėzuitų kolegijose (ir ne tik jose) plito rankraštiniais nuorašais, kuriuos lenkų mokslininkai parengė ir išleido tik XX a. viduryje.

Sarbėvijaus poetinių ir teorinių kūrinių kanonas šiandien atrodo nusistovėjęs, tačiau kai kurie kūriniai kelia atribucijos, parašymo laiko ir kitų problemų. Pranešime bus siekiama apžvelgti visą gausų krikščioniškojo Horacijaus palikimą ir įvardyti su juo susijusius keblumus ir neaiškumus. Pirmoje pranešimo dalyje bus pateikta visų šiuo metu mums žinomų Sarbėvijaus ar jam priskiriamų kūrinių suvestinė, aptartos su tais kūrinių susijusios problemos.

Antroje pranešimo dalyje bus apžvelgta, kiek ir kokių Sarbėvijaus kūrinių yra išversta į lietuvių kalbą, kaip esami vertimai formuoja Sarbėvijaus kaip poeto įvaizdį, kokio Sarbėvijaus vis dar nepažįsta lotyniškai neskaitanti akademinės bendruomenės dalis.

Mintautas Čiurinskas

(LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS)

AEMULATIO, IMITATIO ET AMICITIA: HUMANISTINIŲ VARŽYBŲ APRAIŠKOS ORŠOS PERGALĖS POETŲ KŪRYBOJE

Po Oršos mūšio (1514 m. rugsėjo 8 d.) sukurta poezija, šlovinanti pergalę, sudaro unikalų, iki tol Lietuvos kultūros istorijoje neregėtą kompleksą ar net korpusą, tiesiogiai susijusį su Lietuva. Poetinius kūrinius pergalei vienaip ar pašlovinti skyrė daugiau nei 10 poetų, dauguma jų tekstų buvo publikuoti (Krokuvoje, Romoje), šios pergalės tema neišnyko iš humanistų tekstų ir 1515 m., Vienos suvažiavimo metu. Tarp šių rašytojų nebuvo lietuvių. Tai buvo užsieniečiai humanistai, rašę įvairiomis aplinkybėmis ir įvairiose vietose, tačiau bent keturi iš jų poeziją kūrė būdami Lietuvoje. Vilniuje tuomet buvo ir trys Oršos pergalės poetai, priskirtini prie svarbiausių ir įdomiausių – tai Jonas Dantiskas, Andriejus Kricijus (karalienės Barboros sekretorius) ir Jokūbas Pizonas (popiežiaus pasiuntinys).

Tirdami šį rašytinį palikimą apytikriai galime rekonstruoti po pergalės atsiradusių poetinių kūrinių parašymo chronologiją, atsekti poezijos intertekstines įtakas. Istorines žinias derindami su poezijoje bei spaudiniuose atsispindinčiais faktais, galime atkurti ir pačių poetų santykių epizodus ar bent svarstyti apie jų ryšius. Rašydami ta pačia tema tuometiniai *res publica litterarum* autoriai siekė kuo nors išsiskirti, todėl demonstravo poetinę išmonę, pasitelkė įvairius žanrus. Neabejotina, kad sykiu jie buvo atidūs vieni kitų skaitytojai. Savaip siekdami kuo didesnio originalumo, kartais jie vis dėlto nevengdavo parafrazuoti ar pasinaudoti anksčiau parašytais Oršos epinikijų tektais ar bent jų motyvais (taip sukurdami bendrųjų vietų – *loci communes* – lauką). Pranešime bus pristatyti keli pavyzdžiai, atspindintys, kaip šios poetiškai aukštinamos karinės istorinės aktualijos fone klostėsi poetų varžytuvių, draugiškos paramos ar parafrazavimo bei imitavimo modeliai, dažnai neatsiejami ir nuo asmeninių santykių.

Darius Antanavičius

(LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS)

BAZILIJAUŠ HIACINTIJAUŠ PANEGIRIKOS (1580 M.) ISTORINIAI IR LITERATŪRINIAI ŠALTINIAI

1580 m. Paduvoje pasirodė Bazilijaus Hiacintijaus *Panegyricus in excidium Polocense*. Tai pirmoji knyga, kurią dabartinės Italijos teritorijoje parašė ir išleido lietuvis – Vilniaus miestietis. Leidinio bibliografijos istorija jau aptarta. Taip pat mėginome įminti autoriaus tapatybės mįslę, priskyre šį kūrinį Vilniaus miesto istorijos tyrėjams menkai žinomo burmistro Fiodoro Jackevičiaus (Jackovičiaus) Vielkovičiaus sūnui Bazilijui (Vasilijui, Vosyliui) Jackevičiui. Ateitis parodys, ar ši mūsų hipotezė atlaikys laiko išbandymą.

Kiekvienas pirmas *sui generis* reiškinys vertas visapusių tyrimų, todėl svarbu išaiškinti, kokiais šaltiniais Bazilijus Hiacintijus rėmėsi tolimojoje Italijoje kurdamas poemą apie įvykį, kurio nematė savo akimis. Apie poemos sukūrimo aplinkybes galime spręsti remdamiesi tik paties autoriaus žodžiais dedikacijoje. Jo teigimu, žinių apie Polocko kampanijos eigą jam suteikė draugų iš Lietuvos rašyti laišakai, taip pat į Italiją atvykusių keliautojų gyvi pasakojimai. Tai tik dalis šaltinių, kuriais disponavo kūrinio autorius. Pirmiausia jis rėmėsi oficialiu spausdintu pranešimu apie karo žygio eigą *Edictum regium de supplicationibus ob rem bene adversus Moschum gestam* (Karaliaus potvarkis dėl mišiu už pergalę prieš maskvėną), kurio net keli variantai buvo paskelbti 1579–1580 m.

Bazilijus Hiacintijus rėmėsi lotyniškuoju *Potvarkio* variantu. Kurį konkrečiai leidimą jis turėjo, pasakyti neįmanoma, nes tekstas visur vienodas, bet ši aplinkybė mažai reikšminga. Aišku tik tiek, kad šis tekstas jam buvo atsiųstas iš Lietuvos arba spausdintu, arba netgi rankraštiniu pavidalu. Potvarkis yra iš esmės vienintelis oficialus spausdintas tekstas, kuriuo Bazilijus Hiacintijus rėmėsi apdainuodamas Polocko žygį. Visa kita jo turėta ir panaudota medžiaga jau buvo rankraštinė arba perduota žodžiu.

Vienas svarbiausių *Panegirikos* autoriaus panaudotų neoficialių šaltinių susijęs su LDK didikų ir turtingiausių bajorijos savomis lėšomis nusamdytų ir į karą atvestų karių sąrašu, pateikiamu poemoje ir apimančiu 100 eilučių (eil. 285–383). Iš jo matyti, kad poetui į Paduvą buvo persiūsta kažkokia pavardžių ir skaičių lentelė ar panašus tekstas, kurį jis atitinkamai sueiliavo. Pirminis tokio teksto šaltinis turėjo būti tuometčio LDK lauko raštininko Pranciškaus Žuko parengtas registras, sudarytas atliekant karinių dalinių apžiūrą, vykusią 1579 m. liepos 16 d. Svyriuje.

Kalbant apie literatūrinę įtakas, daugiausia remtasi Vergilijaus *Eneida*. Šio epo pėdsaką galima išvelti tiek atskirų epizodų, tiek eilučių ir frazių lygmenyje. Plačiau tai bus pagrįsta pranešime.

Stephen C. Rowell

(LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS)

**OLIM MULTORUM PATRONUS ET PRAESIDIUM, NUNC ECCE CLIENS:
JONO IŠ LIETUVOS KUNIGAİKŠČIŲ MIRTIS IR POMIRTINIS ŠLOVINIMAS,
1538 M. VASARIS–GEGUŽĖ**

Po ilgos ligos 1538 m. vasario 18 d. Poznanėje mirė buvęs Vilniaus, tuometinis Poznanės, vyskupas Jonas Žygimantaitis iš Lietuvos kunigaikščių. Jis gyveno 39 metus ir 6 savaites. Jo sielos intencija balandžio 8 d. Poznanėje paaukotos mišios, o paskui gegužės 9 d. Vilniuje įvyko laidotuvės, per kurias panegiriką skelbė buvęs ilgametis Jono dvaro maršalka Petras Gorinskis. Tuo tarpu balandžio 16 d. Leipcige spaudai atiduotas prozos ir eilėraščio forma parašytas *Epicedion* nelaiku mirusio vyskupo-kunigaikščio garbei. Tai pirmas kartas, kuomet turime pakankamai daug šaltinių apie Lietuvos dvasininko mirtį, laidotuves bei spausdintą literatūrinį paveldą jam atminti. Šiame pranešime bandysime tą medžiagą aptarti.

Gita Drungilienė

(LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOS VRUBLEVSKIŲ BIBLIOTEKA)

KARAWAKAS, ARBA KRYŽIUS ANIOLIŠKAS: EILIUOTA KRYŽIAUS FORMOS MALDA LIETUVOJE

Pranešimas skirtas eiliuotai kryžiaus formos maldai, vadintai šv. Tomo Akviniečio kryžiaus malda, arba angeliškuoju kryžiumi, karavaku ir kt. Šią kristologinę maldą – sekvenciją sudaro tik keturios eilutės (*Crux mihi certa salus, / crux est quam semper adoro, / crux domini mecum, / crux mihi refugium*), skaitomos po vieną raidę nuo centro (žodžio „crux“) į visas keturias kryptis. Maldos teksto ištakos siekia Antikos laikus, o kiek vėliau malda buvo „užkoduota“ kryžiuje – surašyta kryžiaus forma, ir tapo geriausiai žinomu viduramžių raidžių labirintu, priskiriamu figūrinei poezijai (*carmen figuratum*). Kryžiaus formos malda atgimė ir paplito Centrinėje Europoje XVII–XVIII a. kaip nuo perkūnijos saugantis „šv. Tomo kryžius“ kartu su šv. Tomui Akviniečiui priskirta „autoryste“.

Pranešime analizuojami šios nedidelės, bet įdomios viduramžių pamaldumo tradicijos funkcionavimo Lietuvos visuomenėje ženklai. Ši malda ir kryžiaus formos raidžių labirintas buvo žinomas ir Lietuvoje. XIX a. pirmojoje pusėje pasirodė vertimų į lietuvių kalbą, kurie pradėjo naują šios senos pamaldumo formos gyvavimo etapą. Pirmiausia maldos tekstas buvo išspausdintas dviejuose Skapiškio dominikonų bažnyčios Kryžiaus kelio apmąstymo vadovuose (1810 ir 1819 m.). Netrukus lietuviški maldos žodžiai buvo užkoduoti kryžiaus formos raidžių labirinte ir platinti atskirais spaudiniais-plakatais, plito nuorašais. Lietuvoje šv. Tomo kryžiaus „nog griausma“, karavako ir „kryžiaus anioliško“ pavadinimais plitusi malda sietina tiek su Kryžiaus kelio (Kalvarijos) pamaldumu, tiek ir su kryžiais karavykais, apsaugančiais nuo nelaimių.

Jolita Liškevičienė

(VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA)

SKURBUTĖNŲ KOPLYČIOS PAVEIKSLAS „DIEVIŠKOJI MEDŽIOKLĖ“: POEZIJOS ĮTAKA DAILĖS KŪRINIO MENINEI RAIŠKAI

Barokinis teksto ir vaizdo glaudus ryšys, jo embleminė raiška – visoje Europoje XVI–XVIII amžiais paplitęs meno reiškiny, apėmęs tiek sakraliosios, tiek pasaulietinės dailės sferas. Poezija, kartais atskiri jos topai, inspiravo daugelį dailės kūrinių. Ne viename jų gausu įrašų, tiesiogiai susijusių su literatūros

kūriniais. Vienas iš pavyzdžių yra Skurbutėnų koplyčioje (Vilniaus raj.) esantis paveikslas „Venatio Sacra“, gausiai dekoruotas įrašais ir sukurtas remiantis poetiniu tekstu. Šis tapybos darbas unikalus ir tuo, kad jo autorių, be kita ko, įkvėpė LDK poeto Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus epigramų eilutės. Tai gana retas atvejis Lietuvos dailėje, tad šiame pranešime bus kalbama apie šio poetinio teksto įtaką dailės kūrinio meninei raiškai, jų santykį, keliamos prielaidos dėl paties paveikslu radimosi.

Asta Vaškeliėnė

(LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS)

M. K. SARBIEVIJAUS POETINĖS KŪRYBOS RECEPCIJA XVIII A.

LIETUVOS LOTYNIŠKOJOJE PROGINĖJE LITERATŪROJE:

CITATOS, PARAFRAZĖS, ALIUZIJOS

Sarbievijus – vienas ryškiausių Lietuvos ir Lenkijos Baroko poetų, be kita ko, esmingai paveikęs to meto Europos literatūrinę tradiciją. Apie tai liudija kad ir leidybiniai duomenys: Sarbievijaus lyrikos rinkinių publikavimas nenuslūgo ir po jo mirties, o iki XVIII a. pabaigos pasirodė daugiau kaip penkiasdešimt pakartotinių laidų. Sarbievijaus originalumą, kaip žinoma, patvirtina Lietuvos ir užsienio literatūrologų ir literatūros istorikų atlikti ir tebevykdomi tyrimai, skirti įvairiems jo poezijos aspektams bei indėliui į literatūros teoriją.

XVIII a. Lietuvos lotyniškosios proginės literatūros analizė atskleidė, kad Sarbievijus buvo vienas iš labiausiai cituotų Baroko poetų, o jo lyrikos fragmentus kūrėjai pasitelkdavo arba kaip autonominius vienetus, arba jungdavo su Propercijaus, Ovidijaus, Horacijaus, Vergilijaus, Lukano, Klaudijano ar Stacijaus – klasikinės ir vėlyvosios Antikos autorių – poezijos eilutėmis. Nesuklysimė tvirtindami, kad Sarbievijaus poezijos motyvai XVIII a. literatams buvo žinomi ypač gerai. Apie tai byloja jų kūrinuose taikliai parinktos Sarbievijaus poezijos citatos, parafrazės, aliuzijos ir topika.

Įdomu pastebėti, kad Sarbievijaus poeziją vėlesni kūrėjai nesunkiai „pritaikė“ ne tik įvairios formos (eiliuotuose ir proziniuose), bet ir įvairių žanrų kūrinuose (cituota vestuvių ir laidotuvių kūryboje, sveikinimuose, panegirikose etc.). Jo poezijos eilutės taip pat buvo naudojamos vietoje herbinių eilėraščių arba išradingai pasitelkiamos kaip jų sudėtinė dalis. Daugelis to meto autorių, veikiau ne dėl talento stokos, o tarytum siekdami savo žodžiams suteikti svarumo, Sarbievijaus eilučių, tinkamų pagal mintį ar temą, įpindavo į epitalamijo ar panegirikos pabaigoje išsakomus palinkėjimus. Sarbievijaus poetinės kūrybos

įtaka juntama iki pat XVIII a. pabaigos: būdama glaudžiai susijusi su lotyniškąja tradicija, ji ima blėsti kartu su kultūrinės paradigmos kaita.

Regina Jakubėnas

(VILNIAUS UNIVERSITETAS)

**POŚREDNI I BEZPOŚREDNI ADRESACI WILEŃSKIEJ POEZJI
OKOLICZNOŚCIOWEJ W JĘZYKU POLSKIM POŚWIĘCONEJ
OBCHODOM ŚWIĄT KRÓLEWSKICH W II POŁOWIE XVIII WIEKU**

(XVIII a. II pusės Vilniaus lenkiškosios proginės poezijos,
skirtos karališkosioms šventėms paminėti,
tiesioginiai ir netiesioginiai dedikatai)

XVIII a. antrojoje pusėje Vilniuje buvo išleista nemažai proginių eilėraščių. Proginė poezija viešojoje erdvėje atliko daugelį funkcijų. Tuo laiku populiarūs buvo kūriniai, priskiriami „namų mūzos“ arba šeimos poezijos žanrui ir kurti vardinių, gimtadienio, vaiko gimimo, sutuoktūvių ir laidotuvių progomis. Proginės poezijos tradicijai įtakos turėjo tada besiformavusios skirtingos visuomenės bendravimo formos. Šių kūrinių autoriai – įvairių ordinų, kaip antai pijorų, jėzuitų, bazilijonų, dominikonų ir kitų vienuolių atstovai. Poetai savo kūrinius neretai dedikuodavo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politikiam elitui, kuris atliko svarbų vaidmenį viešajame ir politiniame LDK ir Abiejų Tautų Respublikos gyvenime. Dauguma eilėraščių adresatų, atsižvelgiant į jų socialinę padėtį ir užimamas pareigas, buvo įtakingųjų giminių atstovai.

Atskira tekstų grupė galima laikyti eilėraščius, skirtus svarbiausioms karališkosioms šventėms paminėti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestuose ir miesteliuose: Stanislovo Augusto Poniatovskio elekcijos ir karūnavimo metinėms, jo gimtadieniui ir vardinėms. Iškilmes Vilniuje, kaip ir kituose LDK miestuose bei miesteliuose, dažnai organizuodavo LDK didikai ir hierarchai, pavyzdžiui, Vilniaus vyskupas Ignotas Jokūbas Masalskis, Ona Tiškevičienė, Stanislovas Pióro ir kiti, kurių pavardės įamžintos šiuose poezijos kūriniuose. Karališkosios šventės dažnai tapdavo pretekstu kūrinių dedikuoti vietiniam didikui, apie tai liudija ir šių eilėraščių pavadinimai. Pranešime norima pristatyti keletą kūrinių, kurie parašyti išvardytomis progomis ir skirti su jomis susijusiems adresatams – karališkųjų švenčių bei iškilnių organizatoriams Vilniuje.

Dalia Dilytė

(LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS)

EPINIŲ FORMULIŲ LIKIMAS KRISTIJONO DONELAIČIO *METŲ* VERTIMUOSE Į RUSŲ KALBĄ

Pranešime pristatomas Davido Brodskio ir Sergejaus Isajevo išverstų Kristijono Donelaičio *Metų* epinių formulių vertimo ypatumų į rusų kalbą tyrimas.

Rimvydas Laužikas

(VILNIAUS UNIVERSITETAS)

M. K. SARBEVIJAUS TEKSTAI KAIP LDK GASTRONOMIJOS ISTORIJS ŠALTINIS

Pranešimo idėja remiasi prielaida, kad taikydami skirtingas teorines prieigas galime skirtingai perskaityti tą patį poetinį tekstą praplėsdami jo suvokimo lauką ir atrasdami naujų prasmų. Pranešime naudojamosi komunikacinė poetinio teksto interpretacija, pagal kurią poetinis tekstas yra konceptualus objektas, kuris kaip medija perneša kai kurias prasmes ir tampa žinute, skirta savo laiko visuomenei. Suprasdami konkretaus meto kultūrinį (šio pranešimo atveju – gastronomicinės kultūros) kontekstą, mes galime jį panaudoti kaip įrankį poetinio teksto (kaip teksto semiotinė prasme) kodui suprasti. Toks tyrimo būdas leidžia atskleisti tam tikrų prasmų lauką bei daugiau sužinoti apie tiriamo laiko gastronomijos istoriją. Sekdami šia logika, galime teigti, kad istorinis poetinis tekstas (taikant atitinkamus apribojimus) gali būti traktuojamas kaip gastronomijos istorijos pažinimo šaltinis. Antroje pranešimo dalyje pasitelkiant aptartą teorinę prieigą bus analizuojami M. K. Sarbevičiaus poetiniai tekstai, išskiriami ir iš koduojami LDK gastronomijos istorijos požiūriu įdomūs jų fragmentai, pavyzdžiui, „Vienuoliško poilsio pašlovinime“ (Sarb. Ep. 3) aprašomas stalas.

Ona Dilytė-Čiurinskienė

(LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS)

KOKIAS PRASMES PERNEŠA „GASTRONOMINIAI“ SARBEVIJAUS TEKSTAI: INTERTEKSTINIO DIALOGO SVARBA

Pranešime kvestionuojama prielaida, kad poetinis tekstas gali būti traktuojamas kaip patikimas istorinis šaltinis. Intertekstinės analizės būdu atkleidžiamos

Sarbievijaus 3 epodėje funkcionuojančios nuorodos į pagrindinį šio kūrinio šaltinį, romėnų poeto Horacijaus ep. 2 „Beatus ille“ ir vėlesnes krikščioniškas šio eilėraščio parafrazes. Keliamas klausimas, ar aptariama Sarbievijaus 3 epodė iš tiesų teikia žinių apie LDK jėzuitų valgymo įpročius, ar veikia perneša informaciją apie senovės Romos gastronomicę kultūrą, o gal vaizdžiai perteikiama prašmatnių ir kuklių valgių opozicija tėra metafora, poetinė priemonė pagrindinei kūrinio minčiai sustiprinti?

Darius Kuolys

(VILNIAUS UNIVERSITETAS)

LIETUVOS RESPUBLIKOS IDĖJA IR VAIZDINYS LDK POEZIJOJE

Pranešime nagrinėjama po Liublino unijos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės poezijoje reikšta Lietuvos Respublikos idėja, aptariamos poezijoje išryškėjusios jos sampratos, analizuojami poetiniai Lietuvos Respublikos vaizdiniai. Pasitelkus politinius ir kultūrinius kontekstus, interpretuojama XVI a. pabaigoje kurtą proginę Vilniaus universiteto poezija, Elijo Pilgrimovijaus, Jono Radvano, Motiejaus Strijkovskio poetinė kūryba. Išsamiau pristatoma apie 1760 m. poeto Anupro Tomo Koritinskio (Onufry Tomasz Korytyński, 1719–1770) sukurta herojinė poema *Valkininkų susirėmimas (Olkinicka potyczka)*, vaizduojanti „Lietuvos Respublikos“ kovą su Sapiegų tironija ir lyginanti šią kovą su Farsalo mūšiu. Prieinama prie išvados, kad LDK literatūra, kaip ir Trečiasis Lietuvos Statutas, iki pat valstybės žlugimo saugojo ir gynė savarakiškos Lietuvos politinės bendruomenės – Lietuvos Respublikos – idėją.

Matas Grubliauskas

(LIETUVOS KULTŪROS TYRIMŲ INSTITUTAS)

VILNIAUS JĖZUITO KRISTUPO PUCIŁOWSKIO (1650–1707) FIDES PRINCIPAS VALSTYBĖS POLITIKOJE

Kristupas Puciłowski – XVII a. pabaigoje darbavęs Vilniaus universiteto retorikos ir filosofijos profesorius – visiškai nežinomas lituanistikos tyrimų baruose. Puciłowskiu iki šiol nesidomėjo nei filologai, nei filosofai, nors jo veiklos pėdsakai šiandien esama. Tai dramos *Marijos pergalė* (1684) programa ir 1691–1692 m. profesorius skaityto etikos kurso dalies – *Praelectiones politicae* – studentų užrašai.

Abu šaltinius sieja vienas bendras vardiklis – Jėzaus Draugijos narių veikla tuomečių politinių realių kontekste: pirmasis skirtas pažymėti svarbiam Abiejų Tautų Respublikos, apskritai viso krikščioniškojo pasaulio, politiniam įvykiui – Jono Sobieskio pergalei prieš turkus prie Vienos, o antrasis – tai paskaitų ciklas, kuriame dėstoma apie krikščioniškos valstybės valdymą, vertybes, tikslus. Todėl iš minėtųjų šaltinių galima rekonstruoti tobulos ar bent siektinos visuomenės modelį, paremtą *fides* principu, ir šią visuomenę atitinkantį narį.

Abu šaltiniai taip pat lygintini su kitais panašios tematikos ir paskirties kūrinių: teatriniais vaidinimais *Viena – Austrijos sostinė, Krikščionių pasaulio triumfas* (1684), kita gausia progine, panegirine literatūra (tiek poezija, tiek proza), parašyta irgi dar tais pačiais metais išaukštinant minėtą pergalę (Vespasijano Kochowskio *Dievo darbas, arba Apsaugotos Vienos giesmės*, Voitekaus Bar-tochowskio *Rytų žaibas*), ir Vilniaus universiteto profesoriaus Zacharijo Modzelewskio politikos paskaitomis (1689–1691). Šitaip rekonstruojame užmiršto Lietuvos teoretiko Kristupo Puciłowskio pažiūras į to meto socialines ir politines realijas: religijos vaidmenį valstybės valdyme, kitatikių padėtį valstybėje, monarchizmo ir respublikonizmo traktavimą. Taigi į Vilniaus jėzuitų politinę mintį galima žiūrėti ne tik kaip į pasyviai atspindinčią epochos bruožus, bet ir kaip į aktyviai formuojančią juos. Atliekami tyrimai leidžia užpildyti didelę Lietuvos istoriografijos spragą.

Lina Balaišytė

(LIETUVOS KULTŪROS TYRIMŲ INSTITUTAS)

APIE XVIII PABAIGOS POLITINĘ POEZIJĄ IR VINCENTO IGNACO MAREVIČIAUS VEIKLŲJ PATRIOTIZMĄ

Paskutinieji XVIII a. dešimtmečiai Abiejų Tautų Respublikoje buvo intensyvaus politinio ir visuomeninio gyvenimo metai. Išorinių grėsmių akivaizdoje bandyta reformuoti ir sustiprinti valstybę. Ketverių metų seimas (1788–1792 m.) ėmėsi didžiųjų valstybės pertvarkymų, kurie buvo įtvirtinti 1791 m. gegužės 3 d. priimtoje konstitucijoje. Šiuo laikotarpiu itin populiaru tapo politinė poezija, kurioje buvo aptariamas seimo darbas, komentuojami pateikti įstatymų projektai, vieši pasisakymai, perteikiama visuomenės angažavimosi į to meto įvykius atmosfera. Vienas iš šio laikotarpio politinės literatūros kūrėjų buvo Vincencas Ignacas Marevičius (1755–1822), beturtis bajoras, kilęs iš Trakų pavieto ir ilgą laiką gyvenęs Vilniuje. Karštas valstybės reformų šalininkas Marevičius rašė kūrinius, persmelktus patriotinės dvasios, kupinus apmąstymų apie tėvynės likimą ir

patarimų galią turintiesiems dėl valstybės valdymo. Pranešime bus pristatyti Marevičiaus politiniai kūriniai (poezija, prozine ir poetine forma rašyti kūriniai, proginės dekoracijos), sukurti reformų epochos metais.

Žavinta Sidabraitė

(LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS)

**KRISTIJONO GOTLYBO MILKAUS POEMA *PILKAINIS*:
TAUTINĖS TAPATYBĖS PAIEŠKOS AR POLITINIS UŽSAKYMAS?**

XVIII amžiaus pabaigoje prijungus naujas lietuviškas teritorijas Prūsijoje išaugo lietuviškai mokančių kunigų, mokytojų, taip pat ir įvairaus pobūdžio lietuviškų spaudinių poreikis. Archyvinė medžiaga rodo, kad broliai Milkai – Ragainės superintendentas Danielius Frydrichas ir Pilkainio kantorius, filologas Kristijonas Gotlybas – buvo aktyviai įtraukti į vadinamųjų Naujųjų Prūsų, administracinio vieneto, suformuoto po Trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo, kolonizavimo procesus. Regioninio partikuliarizmo idėjas propagavusių Karaliaučiaus administracijos atstovų skatinamas ir remiamas Kristijonas Gotlybas Milkus šiuo periodu tapo pagrindiniu lietuviškų leidinių rengėju. Svarstylini klausimai: kiek ir kaip Milkaus sprendimas rašyti istorinę poemą *Pilkainis* buvo susijęs su politiniais Prūsijos valstybės siekiais istoriškai pagrįsti naujų žemių pasisavinimą? Ar poemoje demonstratyviai brėžiama artimos kunigaikščio Albrechto ir Lenkijos-Lietuvos valstybės karaliaus Žygimanto Senojo giminystės tema laikytina sąmoningu politiškai angažuoto poeto pasirinkimu?